

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Melati van Java. Dochter van Indië

Loo, G.C.G. van de

Citation

Loo, G. C. G. van de. (2014, January 14). *Melati van Java. Dochter van Indië*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/23020>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/23020>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/23020> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Loo, Geertje Cornelia Grietje (Vilan) van de

Title: Melati van Java : dochter van Indië

Issue Date: 2014-01-14

9 Feministische tijden 1898-1902

Aan het einde van de negentiende eeuw kwam de vrouwenbeweging op in Nederland. Vooral vrouwen uit de midden- en hogere klassen stelden eisen zoals kiesrecht, toegang tot opleidingen en het recht op betaalde arbeid. Er waren meer eisen, en allemaal kwamen ze neer op de eis van gelijkwaardigheid, om evenals mannen als volwaardige burgers beschouwd te worden. Op de Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid in Den Haag ging het over weinig anders.

Achteraf bezien lijken de eisen niet meer dan redelijk. Maar destijds waren ze vooruitstrevend en gingen ze menig te ver. Marie Sloot nam op sommige punten een afwijkende positie in, ook wanneer ze voor een krant werd geïnterviewd. Zo verlangde ze dat een meisje koos tussen ofwel een betaalde werkkring ofwel het huwelijk. Geen manier om populair te worden bij de vrouwenbeweging. Maar zij bleef bij haar standpunt, zoals ze dat vrijwel altijd zou doen. In deze feministische jaren bleek hoe gecompliceerd haar positie was. Haar standpunten waren te katholiek om zich met de feministen te kunnen verenigen, zij was te zeer een dochter van Indië om het eens te zijn met hun gedachten over de vrouwelijke taak overzee, maar toch, ze was te veel vrouw om de vrouwenzaak los te laten. Nooit het een, nimmer het ander.

9.1 De Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid

Velen keken met grote verwachtingen uit naar het jaar 1898. Dan zou, na intensieve voorbereidingen die in 1895 waren begonnen, de Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid openen. Dat in dit jaar Wilhelmina tot koningin der Nederlanden gekroond werd, benadrukte de betekenis van de tentoonstelling. Als een vrouw aan het hoofd van een natie kon staan, dan was het niet ondenkbaar dat vrouwen passende betaalde arbeid zouden verrichten. De Tentoonstelling richtte zich vooral op vrouwen uit de midden- en hogere klassen. Vrouwen uit de lagere klassen werkten immers al langer in fabrieken, bedrijven en huishoudingen. In de statuten stonden de doelen van de Tentoonstelling als volgt geformuleerd:

de uitbreiding van de werkkring van de vrouw in Nederland te bevorderen. Zij tracht dit doel te bereiken:

a) door, bij voorkeur in 1898, een tentoonstelling te houden van vrouwenarbeid, zowel op het gebied van nijverheid, kunst en wetenschap, als op het gebied van maatschappelijk werk.

b) door gedurende de Tentoonstelling aan vrouwen de gelegenheid te geven tot het uitoefenen van bedrijven, tot het houden van bijeenkomsten ter bespreking van al hetgeen bevorderlijk kan zijn aan de uitbreiding van de werkkring der vrouw in Nederland en tot het organiseren van muziek- en andere uitvoeringen.⁴⁴³

Zo groots als dit klonk, zo groots werd het ook. Drie maanden lang, tot en met de sluitingsdag op 21 september, gonsde het op een groot terrein aan de Scheveningseweg van de activiteiten. In *Vrouwenarbeid*, het blad van de Tentoonstelling, publiceerde hoofdredactrice Johanna W.A. Naber (1859-1941) doorwrochte verslagen over de activiteiten, die in het land veel discussie losmaakte, evenals kort ervoor de emancipatiroman *Hilda van Suylenburg* (1887) dat gedaan had. De schrijfster Cécile de Jong van Beek en Donk was niet geheel toevallig de presidente van de Tentoonstelling: boek, tentoonstelling en schrijfster leken één in hun pleidooi voor vrouwenrechten.

De organisatrices van de Tentoonstelling hadden waarschijnlijk met enige ontstemming kennis genomen van Marie's standpunt in de kwestie Goudschaal, die enkele jaren terug speelde. Die kwestie handelde in feite over het recht van gehuwde vrouwen op een betrekking. Het zat als volgt. In 1894 had de aandacht van de pers zich gericht op de situatie van juffrouw H.M. Goudschaal, werkzaam bij de posterijen en de telegrafie. Zij trouwde, verkreeg desgewenst wegens persoonlijke omstandigheden twee keer een jaar onbetaald verlof maar stuitte bij de derde aanvraag op een weigering. Mevrouw Le Grand-Goudschaal wendde zich tot de minister en vervolgens tot de Tweede Kamer. Het werd een principekwestie. De *Amsterdamsche Courant* vroeg naar de opinie van een aantal vooraanstaande vrouwen, onder wie de schrijfsters Thérèse Hoven (1860-1941), Johanna van Woude en Marie Sloot. Alleen zij en jonkvrouwe Jeltje de Bosch Kemper (1836-1916) hadden een afwijkende mening. In *De Tijd* en in de *Rotterdamsche Courant* werd vooral het antwoord van Marie uitvoerig geciteerd, dat begon met:

Men kan geen twee heeren dienen! Een vrouw moet kiezen. Wil zij onafhankelijk door het leven gaan, en zelf in haar onderhoud voorzien, dan blijve zij ongehuwd. Wanneer zij trouwt dan behoort zij in de eerste plaats aan haar man, haar kinderen en haar huishouden.⁴⁴⁴

Het was een katholieke visie die niet strookte met het gedachtengoed van de steeds sterkere feministische beweging, waarin gelijke rechten voor mannen en vrouwen een belangrijk aandachtspunt waren. Andersom bezat ook de beweging visies die niet strookten met het gedachtengoed van Marie Sloot.

In *Het Dompertje* verschenen verschillende artikelen die de spot dreven met *Hilda van Suylenburg*, de tentoonstelling, met de vrouwenbeweging of met alles tegelijk. Opmerkelijk was de bijdrage van N3, achter wie zich Marie Sloot verschool. Al was het geen geheim meer dat Marie schreef onder de namen Melati van Java en Mathilde, wie N3 was, leek nog niet bekend te zijn. In een artikel dat na de Tentoonstelling verscheen, maakte N3 er geen geheim van vermoeid te zijn geraakt van de discussies:

De Tentoonstelling van vrouwen-arbeid en de uitgave van *Hilda van Suylenburg* hebben een geheele literatuur over vrouwen in het leven geroepen. Men zou er haast genoeg van krijgen en het vaste voornemen opvatten, niets meer over de kwestie te lezen en de vrouwtjes het maar onder elkander te laten uitvechten. 't Is toch niet bij te houden, de ooren tuiten van al dat meer of minder onwel-luidende gekras, waarop niet alleen de vrouwen, maar ook de mannen ons sedert maanden getrakteerd hebben.⁴⁴⁵

In een eerder artikel had N3 gespot met de 'moderne heksen' en naar aanleiding van een brochure uiteengezet hoe de 'vrouwen-questie' moest worden opgelost: een vrouw had ofwel een gezin, ofwel een betaalde baan, waarbij het eerste te prefereren was boven het tweede.⁴⁴⁶ Vrouwen die om welke reden dan ook niet trouwden, hadden recht op een betaalde baan. Maar: 'De eene roeping sluit de andere buiten.'⁴⁴⁷ Een vrouw die gestudeerd had, kon volgens de brochure dus niet meer trouwen, en daarmee leek N3 het eens te zijn.

Ook in haar romans was deze visie te lezen, zij het minder scherp geformuleerd. Zo kwam in de roman *In eigen huishouding* (1895) de Amsterdamse Emma voor, een begaafde en intelligente jonge vrouw, die geleidelijk haar geest en talenten (zij is muzikaal en tekent) ondergeschikt leerde te maken aan de wensen van echtgenoot Hugo van Doornik en hun huishouding in het kleine stadje Bergveld. Wanneer zij werk uit haar tekenmap ophangt, is Hugo's reactie: 'Je bent toch een aardig schepseltje, al ben je nu niet

precies een Thérèse Schwartze.⁴⁴⁸ Emma vindt haar geluk in het huwelijk, maar heeft daarvoor haar ambities moeten opofferen. Het was kiezen of delen, toonde de roman-ciëre. Het talent van de Amsterdamse schilderes Schwartze (1851-1918), die roem en rijkdom met haar penseel had verworven, gold als weliswaar als uitzonderlijk maar het was tegelijkertijd een bewijs van de mogelijkheden die vrouwen hadden.

Hier en daar moet de keus die een romanpersonage maakte, door Marie zeer duidelijk bedoeld zijn als inspirerend voor de lezeressen. Zo voerde ze in *Hermelijn* (1885) de Indische Corona Gérán de Saint-Paul ten tonele, als ongehuwde vrouw een indrukwekkende figuur. Zij leidde de koffie-onderneming van de familie, zij trad op als familiehoofd, zij bezat eigenschappen als moed, ondernemingszin en stoutmoedigheid en daarbij was zij zeer mooi en in het bezit van een robuuste gezondheid. Aan het einde van de roman is Corona getrouwd, ziek en afhankelijk van anderen. N3 had het juist geformuleerd: het was kiezen of delen.

Slechts één keer was de betrokkenheid van Marie Sloot bij de Tentoonstelling expliciet merkbaar: in *Vrouwenarbeid* publiceerde ze het tweedelige essay 'De sociale arbeid der R.K. Kloosterzusters in Nederland', handelend over de waardevolle betekenis van dit werk.⁴⁴⁹ Het essay bood een uitgebreid overzicht van ordes, werkzaamheden en leden. Het maakte duidelijk dat ook zusters werkende vrouwen waren, al ontvingen ze dan geen salaris. Bij deze ene bijdrage bleef het. In de Leeszaal op de Tentoonstelling lagen volgens de *Catalogus* weliswaar maar liefst twaalf titels van Melati van Java, veel dieper ging de wederzijdse liefde kennelijk niet.⁴⁵⁰

De Tentoonstelling besteedde ruim aandacht aan de koloniën in de Oost, net zoals aan die in de West. Er was een zaal geheel gewijd aan de Oost, er was een congres over Indië en ook hadden de organisatrices een bijzondere attractie ingericht: de zogeheten 'Indische kampong' ofwel Kampong Insulinde die maar liefst een vijfde van het gehele terrein besloeg.⁴⁵¹ Via deze kampong wilde men, evenals op de Wereldtentoonstelling in mei 1883 was gebeurd, een beeld geven van het inheemse leven; het week hiermee af van de centrale aandacht voor vrouwenarbeid. Evenals in 1883 werden ook hier Javanen tewerkgesteld die deel uitmaakten van de tentoonstelling.⁴⁵² Men kon inheemse producten als batik kopen, maaltijden nuttigen en naar gamelanmuziek luisteren. Wie de gehele ontwikkeling van idee naar kampong wilde nalezen, kocht voor dertig cent de *Gids voor Insulinde*.⁴⁵³ De sprekers en spreeksters op het congres over de 'Arbeid der Vrouw op Maatschappelijk Gebied in onze Indische bezittingen', gehouden op 22 tot en met 24 augustus, benadrukten hoe dit alles gezien moest worden. In *Vrouwenarbeid* besteedde Johanna Naber veel aandacht aan hetgeen daar werd gezegd. Het congresverslag van ruim tweehonderd bladzijden deed dat eveneens.

De opvattingen van de Haagse tentoonstelling lagen in de lijn van de Amsterdamse tentoonstelling uit 1883, maar nu kregen vrouwen een specifiekere rol toebedeeld in het grote ethische ideaal van opheffen en beschaven. Preciezer gezegd: Hollandse vrouwen moesten vooral Indo-Europese vrouwen opheffen. Dezen dienden zich te conformeren aan het westerse ideaal van beschaving. Ingenieur en redacteur van *De Indische Gids* R. A. van Sandick (1855-1933) noemde de Hollandse vrouw het 'symbool' van de Westersche beschaving, 'incarneerende in het verre Azië, in de brandende tropen, de Nederlandsche nationaliteit met al haar eigenaardigheden'.⁴⁵⁴ Om zijn geloof in de mogelijkheden van beschaving te benadrukken, maakte Van Sandick en passant maar veelzeggend de schrijver Justus van Maurik het verwijt dat hij in zijn *Indrukken van een Totok* (1897) 'alle kleurlingen zonder onderscheid ermbarmelijk Hollandsch laat praten' en noemt het een 'onomstootelijk feit, dat een groot deel der Indo's tegenwoordig onberispelijk Hollandsch spreekt, ten minste wat het accent betreft'.⁴⁵⁵ Van Sandick wist dat zulks te danken was aan de Nederlandse onderwijzeressen. In het verlengde van die prestatie,

legde hij voor de beschavingsarbeid overzee de verantwoordelijkheid bij de Hollandse vrouwen:

wij kunnen dat alleen door den invloed van de Europeesche vrouw, die ook voor de Indische dames het ideaal is. In den strijd om de beschaving zijt gij, vrouwen, onze grootste kracht. Zonder u wordt Indië eene echte inlandsche rommel.⁴⁵⁶

Dat waren twee pijnlijke standpunten voor een vrouw als Marie Sloot: haar inheemse grootmoeder viel onder de categorie 'inlandsche rommel' en het Indische accent waarmee zij zelf sprak, deugde niet.⁴⁵⁷ Er was meer. Het concubinaat werd een 'vloek' genoemd, terwijl Marie's moeder - en haar ooms en tantes - daaruit voortgekomen waren. En verder vond men even neerbuigend als welwillend dat:

beschaving - moreele, intellectueele en fysieke - niet afhankelijk is van ras of klimaat en dat dus voor de Indo-Europeanen in Indië een betere toekomst is weggelegd, als de blanke zusters en broeders uit Nederland hun slechts de behulpzame hand toesteken en hun een warm belangstellend hart toedragen.⁴⁵⁸

Het uitsluitingsmechanisme creëerde een tegenstelling tussen een 'wij', dat de beschaafde Hollandse vrouwen omsloot en een 'zij' waarin vrouwen de ánderen waren. Anders wilde zeggen: niet blank, sprekend met een accent, met een gebrekkige opvoeding en opleiding en wellicht nog trots op de gedeeltelijke inheemse afkomst ook. Dat kwam niet overeen met het zelfbeeld van Marie Sloot, en evenmin met de beelden van de Indische meisjes die zij in haar romans opvoerde. Deze uitspraken creëerden een verband tussen de Indo-Europese afkomst, een lagere maatschappelijke klasse en een gebrek aan beschaving. De Indische vrouwen die - wellicht dankzij de bemoeienis van Hollandse vrouwen - zich meer 'beschaving'eigen wisten te maken, moesten hun klasse en afkomst achter zich zien te laten. Maar er bestonden uitwegen. Later, in de jaren '20 sprak de destijds beroemde actrice en voordrachtskunstenares Alida Tartaud-Klein (1873-1938) zich uit over haar afkomst in een interview door te zeggen: 'Ik heb zoowel Fransch als Indisch en Hollandsch bloed in mij. Mijn Moeders vader was een Franschman en Vaders moeder een Madoereesche'.⁴⁵⁹ De interviewer begrijpt dan meteen 'het trotse, wilde wraakzuchtige van den Indiër' in haar persoonlijkheid. Het leek erop dat Tartaud-Klein zich deze afkomst kon 'veroorloven', als een exotisch element dat haar artistici-teit benadrukte. Haar niveau van beschaving stond immers niet meer ter discussie. Maar nog altijd bleek een inheemse afkomst iets dat om een verklaring vroeg, en dat ook een ondergeschikte plaats diende te krijgen in het grotere Hollandse geheel.

De Tentoonstelling leek een groot succes te zijn. Eind augustus, toen de laatste dagen al in zicht waren, gebeurde wat niemand van de organisatrices meer had durven hopen. Op maandagmiddag 29 augustus bezochten koningin-regentes Emma en de jonge Wilhelmina het terrein aan de Scheveningseweg. Zij kregen bloemen, een rondleiding door de verschillende zalen en woonden in Kampong Insulinde een sabelgevecht en een Javaanse bruiloft bij. Naar verluidt zou Wilhelmina gezegd hebben: 'Ik vind 't erg aardig dat ik ook de afdeeling Indië bezoek'.⁴⁶⁰ Het was een veelzeggend bezoek: kennelijk wilden de vorstinnen met hun aanwezigheid en aandacht steun betuigen aan het principe van de Tentoonstelling. Die bleek - ongetwijfeld mede hierdoor - in vrijwel alle opzichten geslaagd te zijn. In totaal waren er 90.000 bezoekers geweest en men sloot met een batig saldo van twintigduizend gulden af; met deze hoge som werd het Nationaal Bureau van Vrouwenarbeid opgericht.

Ruim een week na haar bezoek aan de Tentoonstelling werd Wilhelmina op 6 september 1898 ingehuldigd als koningin der Nederlanden, een gebeurtenis die uiteraard leidde tot een stroom van feministische publicaties die het accent legden op de mogelijkheden van

de vrouw: als zij het recht had om te heersen, dan had zij ook het recht op passende betaalde arbeid.

Toch waren niet alle reacties even jubelend van toon, zeker niet waar het de verhouding van Nederland tot Indië betrof. In *De Indische Gids* kraakte Van Sandick (die het jaar erna hoofdredacteur zou worden) kritische noten bij 'de troonsbestijging der Koningin van Insulinde', waarbij hij aandacht vroeg voor de grote druk die er op de kolonie werd gelegd: 'Want het is de Javaan, en niet de Nederlander, die de oorlogen betaalt, gevolg van de ruïneuze imperiale politiek, die een groot koloniaal bezit onvermijdelijk en onafwendbaar aan het moederland oplegt.'⁴⁶¹ Het jaar erna publiceerde de jurist Conrad Th. van Deventer in *De Gids* het artikel 'Een eereschuld' met een vergelijkbare gedachte: aan Indie waren grote sommen gelds onttrokken: 'De restitutie dier Indische miljoenen - dat is de eereschuld van Nederland aan Indië, eereschuld omdat haar kwijting niet door geschreven rechtstitels, maar door die hogere wet, die men de wet der eer en der eerlijkheid noemt, geboden wordt.'⁴⁶² Twee jaar later schreef de journalist Pieter Brooshooft zijn brochure *De Ethische koers in de politiek* (1901), die ook in *De Locomotief* verscheen. In datzelfde jaar werd deze koers officieel, toen Wilhelmina in haar troonrede sprak over het vervullen van een zedelijke roeping ten opzichte van de kolonie.⁴⁶³

In de gunst bij de vrouwenbeweging of niet, Marie werkte gewoon door. Haar redactiewerk nam veel tijd in beslag, ze werkte als altijd aan romans en ze leed onder huiselijke beslommeringen wanneer die haar in beslag namen. In 1898 kreeg Lina een ernstige aanval van influenza, die na zes weken nóg niet over was. Marie schreef aan Jan van der Lans:

nu is zij nog lang niet de oude. Zij kan maar niet op krachten komen. Ik ben veel liever zelf ziek dan dat zij het is. Misschien gaan wij de volgende week voor een dag of tien naar buiten om haar helemaal op te knappen. Eerst hadden wij toen ge hier waart onze meid ziek, dat ook weken lang een heel stoornis gaf, van werken komt dan ook niet veel.⁴⁶⁴

Bij de zorg om Lina's gezondheid kwam nog iets anders. Haar relatie met *De Katholieke Illustratie* leek te veranderen, zonder dat ze wist waardoor. Natuurlijk waren er in de afgelopen jaren enkele aanvaringen geweest, maar die leken niet te rechtvaardigen wat er nu gebeurde. Bij Van der Lans probeerde ze informatie in te winnen:

Mijn verhouding tot de K. Illustratie begrijp ik ook niet.

In het prospectus komt mijn naam in het geheel niet voor en begin april kreeg ik heel tegen de gewoonte in het honorarium van twee artikelen [...] met een officiële brief tot geleide, waarin niet eens het gewone formulier stond 'met aanbeveling' of zoo iets.

't Schijnt dus dat zij daar alle relaties met mij willen afbreken en op mijn hulp [en] medewerking niet meer gesteld zijn. Nu graag of niet, hoor! Ik heb ze niet nodig! Juist was ik van plan iets te maken voor de nieuwe jaargang, maar nu laat ik het natuurlijk en ook voor het Dompertje houd ik me stil.

Wat ik misdaan heb, mag Joost weten [...].⁴⁶⁵

Boos klonk het, en ook koppig: ze was niet van plan om zelf contact op te nemen om te vragen of er een misverstand was. Dat wees op verstoorde verhoudingen en die zouden in de jaren erna bepaald niet beter worden. Wat Marie gevreesd moet hebben, gebeurde. Haar verhouding met *De Katholieke Illustratie* liep op een lelijke manier op de

klippen. In 1899 schreef ze aan Van der Lans: 'Mijn honorarium wordt mij toegezonden op zoo'n echte wij-kunnen-niet-anders manier zonder een enkel woordje, waaruit ik kan opmaken dat zij op mijn medewerking gesteld zijn en dat nà een relatie van ± 27 jaar.'⁴⁶⁶

9.2 Tweespalt

Dat er bij *De Katholieke Illustratie* iets gaande was, had Marie Sloot goed aanvoeld. De al te formele correspondentie, die haar ontstemming en wantrouwen hadden gewekt, bleek de voorbode van een breuk tussen het tijdschrift en 'Mathilde'.

Op 3 augustus 1900 stond er in *De Tijd* een korte mededeling. Met ingang van 15 oktober, zo had de directie van de Maatschappij der Katholieke Illustratie besloten, zou *Het Dompertje* niet meer verschijnen. Het werd vervangen door: 'een katholiek maandschrift *Van onzen Tijd*, dat voornamelijk gewijd zal zijn aan de fraaie letteren en kunst, doch waaruit de sociologie niet zal geweerd worden.' Er stond één naam bij vermeld: de secretaresse van de redactie zou Maria Viola (1871-1951) zijn. Voor Marie was dit geen onbekende naam, voor de lezers van *Het Dompertje* mogelijk evenmin. De aanstaande secretaresse had als M.V. artikelen gepubliceerd, die evenals die van Marie veelal betrekking hadden op de katholieke cultuur. Viola had zich in 1896 tot het katholicisme bekeerd en leek zich te willen profileren als behoedster van het katholieke culturele leven en de voorvrouw der emancipatie van de katholieken zelf. Zij had enige gedichten gepubliceerd, een bloemlezing uit het werk van Alberdingk Thijm en daarmee – evenals met haar aanwezigheid in *Het Dompertje* – leek de achttien jaar jongere vrouw steeds duidelijker een concurrent van Marie zijn. Met de verdwijning van *Het Dompertje* ten gunste van het nieuwe blad, bezat Maria Viola een interessante nieuwe positie.

Al snel berichtten de kranten meer over *Van onzen Tijd*. Op 8 augustus publiceerde *Het Nieuws van den Dag* de namen van de redactie: Albert van der Kallen, Theo Molkenboer en Albertine Smulders. De krant wist: 'Het tijdschrift zal hoofdzakelijk zijn gewijd aan letteren, kunst en sociologie.'⁴⁶⁷ Wel bleek de verhouding tot *Het Dompertje* niet helemaal duidelijk te zijn. *De Tijd* meldde op 18 september dat van *Het Dompertje* de laatste aflevering was verschenen en 'hetwelk hiermede zijn beslaan eindigt en overgaat in het nieuwe tijdschrift *Van onzen Tijd*.'⁴⁶⁸ Het *Algemeen Handelsblad* berichtte op 3 oktober dat na het ophouden van *Het Dompertje* er nu 'plaats' was voor een ander katholiek blad. Hoe dan ook, geheel vrijwillig leek *Het Dompertje* niet te zijn opgehouden. *Van onzen Tijd* gaf het blad in het allereerste nummer voor de zekerheid een schop na. Men vond dat *Het Dompertje* 'een voorname reden van bestaan' had verloren met de ontwikkeling van de katholieke dagbladen die immers veel actueler waren als het aankwam op 'polemische besprekingen'. Gemakshalve ging men voorbij aan het feit dat *Het Dompertje* altijd veel meer was geweest dan dat. *Van onzen Tijd* wilde niet alleen polemissch zijn maar moest veel meer wezen: 'Zoo heeft een tijdschrift, dat zich vooral beweegt op literair en artistiek gebied, volle recht van bestaan en kan, óók in kringen waar andere katholieke periodieken gelezen worden, zéér nuttig werken.'⁴⁶⁹

Deze ambities zouden door de redactie en een 'groot aantal verdienstelijke katholieken' vervuld worden.⁴⁷⁰ Onder hen bevonden zich klinkende namen als C.R. de Klerk (1873-1894), Jan van der Lans, Eduard Brom (1862-1935), Theo Molkenboer (1871-1920) en de veelbelovende schrijfster Marie Koenen (1871-1959). De naam van Mathilde ontbrak. Alle post kon worden gestuurd naar het huisadres van de secretaresse, woonachtig te Rotterdam.

Geheel volgens zijn gewoonte zond Jan van der Lans ook in januari 1901 aan zijn correspondentievriendin zijn beste wensen voor het nieuwe jaar en voor haar verjaardag op

de dertiende. Een week later had hij een brief terug ontvangen die bol stond van de emoties. Zij bedankte haar 'Waarde minstreel' hartelijk voor de toegezonden poëzie en ging in één adem door naar diepe verontwaardiging. Kennelijk had Van der Lans een aanvaring gehad met *Van onzen Tijd*, want Marie schreef: 'Foei! [...] Loontje komt om zijn boontje. [sic] Die menschen hebben geen sense communis. Zij permitteeren zich zelf alles en en anderen niets. Ik vind Vot een vod, meer kan ik er niet van zeggen [...].'⁴⁷¹

De rest van de brief was een opsomming van korte gehaaste vragen en mededelingen. Zij was gevraagd om te schrijven voor een nieuw *Dompertje*, maar dat mocht niet meer onder pseudoniem. Of hij ook naar het Letterkundig Congres in Nijmegen ging? 'Als ik gezond ben en nog leef - als - als - als - enfin! Nog zooveel alsen, hoop ik er ook te komen.' *Het Dompertje* was weliswaar door de uitgever opgeheven, maar geest noch medewerkers lieten zich wegsturen. Dankzij een nieuwe uitgever, P. Stokvis-Watterreus, gevestigd te 's-Hertogenbosch) en een doortastende hoofdredacteur, Jac. P. van Term, verscheen het eerste nummer van *Het Nieuwe Dompertje* in 1901. Het maandblad leek wel en niet op zijn voorganger. Die was deftiger geweest, met advertenties voor hoogstaande katholieke literatuur; hier was de binnenzijde van het omslag gevuld met de aanbiedingen van een visboer uit Vlaardingen. De bijdragen waren niet allemaal onderkend met een auteursnaam, waarmee de aangekondigde nieuwe regel meteen gebroken werd. Onder de medewerkers bevond zich nauwelijks een fractie van de klinkende namen die *Van onzen Tijd* had weten te verzamelen. Merkwaardig genoeg werkte Albert van der Kallen mee, maar ook W.G van Haastert, een neef van Marie. Zijzelf ontbrak, tenzij ze onder een nieuw pseudoniem schreef.

In *Van onzen Tijd* verscheen regelmatig een 'Literaire kroniek', waarin Maria Viola recente literatuur besprak en die in een breder kader plaatste. In het vroege voorjaar van 1901 verscheen een aflevering die gewijd was aan Herman Robbers en het niveau van de katholieke letteren. Al in de eerste alinea van deze aflevering zette Viola de toon door te stellen: 'na Alberdingk Thijm zijn er onder ons geen novellisten meer opgestaan.'⁴⁷² De tweede alinea luidde als volgt:

De herhaling dezer waarheid wil geenszins zijn een poging om onzer geloofsgenooten appreciatie van het ook door ons wèl op prijs gestelde streven en den verdienstvollen arbeid van literatoren als Van der Lans, Banning, Mathilde te doen dalen tot geringschatting; hun onderhoudende volksverhalen hebben de groote massa's der lezende luyden menig uur van gepaste verpoosing verschaft en bovendien door het min of meer stichtende van hun inhoud op niet te verwerpen wijze ten steun gestrekt aan de godsdienstige vorming van ons volk.⁴⁷³

Met deze ene lange zin werd het werk van Marie Sloot gedegradeerd tot, ja, tot wat eigenlijk? Literatuur was het kennelijk niet. Verdienstelijke volksverhaaltjes, geschikt voor de massa. In de derde alinea verergerde Viola de kwalificaties door de voornoemde auteurs te prijzen om hun 'volhardende vlijt en werkkraft' om in de vierde alinea te betogen dat er tegenwoordig katholieken waren met andere en hogere behoeften. Die tegenstelling werd ten koste van de genoemde literatoren verder uitgewerkt. Die bezaten een 'emotielooze stem van den gemoedelijke verteller' terwijl modernen zoals Herman Robbers 'schoonheid van levensvisie' bezaten evenals 'essentieel-katholiek levensgevoel'.⁴⁷⁴ Elders was sprake van 'een nu voorbijgegane schrijversgeneratie', van 'zeurig-en zoetjes bewegende boeke-poppen' geschreven door 'levens-schuwe literatoren'.⁴⁷⁵

Wie geloof hechtte aan de mening van de Literaire kroniek, leerde dat het werk van Mathilde - en ongetwijfeld ook alles wat Melati van Java schreef - gedateerd was.

Ouderwets. Iets van vroeger. Nu waren er veel betere katholieke auteurs. Die kon men in *Van onzen Tijd* lezen, op aanbeveling van de ambitieuze Viola. Toen Marie Sloot de Literaire Kroniek las, was zij *not amused*.

Aan Jan van der Lans schreef ze een brief op poten:

Ge hebt zeker ook als ik met verontwaardiging het infame artikel van M.V. in *Vot* gelezen. [...] Ik vind het een schande [om] beste, trouwe medewerkers der K.III. zoo in het gezicht te slaan in het blad. Zelfs in een hoek te duwen en te decideeren als [...] lectuur en dat [doet] de uitgever des MJ zelf. Laat gij datgene over uw kant gaan? Me dunkt het zou haar verdiende loon zijn als gij ook uw medewerking opzeide. Waarlijk, dat hebben wij niet aan de III. verdiend dat die kwaaje meid ons zoo beledigt.⁴⁷⁶

Ze verzocht hem dringend om hetzelfde te doen als zij: 'nooit meer een letter in 't blad te schrijven'.⁴⁷⁷ Daarmee doelde ze op *De Katholieke Illustratie*, die immers door dezelfde maatschappij werd uitgegeven als *Van onzen Tijd*. In haar woede ging ze een stap verder. Ze schreef een persbericht dat ze verzond naar de redactie van verschillende katholieke en algemene kranten en tijdschriften. Die namen het vrijwel woordelijk over, zodat in de eerste week van juni 1901 overal te lezen was:

Naar wij vernemen, heeft mej. Marie Sloot (Mathilde, Melati van Java) haar medewerking, die zij gedurende ruim 28 jaar onafgebroken verleende aan de Katholieke Illustratie, opgezegd naar aanleiding van de Literaire Kroniek, door Maria Viola in No. VIII van het tijdschrift 'Voor onzen Tijd' [sic], uitgave der Maatschappij de Katholieke Illustratie.⁴⁷⁸

Vooraf dat 'gedurende ruim 28 jaar' was demagogisch verwoord. Lezers konden niet anders dan verontwaardigd zijn: mocht een trouwe medewerkster, de geliefde Mathilde zó behandeld worden na al die tijd? Was dit dan waarlijk katholiek? Neen, wist men, maar het gebeurde toch. Twee dagen nadat *De Tijd* het persbericht had opgenomen, stond er een redactioneel artikel in de krant. Zonder ondertekening, waarmee de krant positie koos. Vóór Marie Sloot, tégen Maria Viola. Deze laatste was veel te ver gegaan in haar toon ('een bejegening uit de hoogte') en met de inhoud van hetgeen zij schreef; daarbij presteerde zij zelf niets en de waarde van de moderne katholieke letteren ('zeer scrabeuze romans') stond ook nog te bezien. *De Tijd* besloot met:

Terwijl wij tegen de geheele strekking der bedoelde 'Literaire Kroniek' onzerzijds ten ernstigste protest aantekenen, spreken wij de hoop uit, dat de werken onzer lievelingsnovellisten, van welke Mathilde zeker een der beste is, nog langen tijd een uitgebreiden kring van lezers onder ons mogen vinden, en dat de smaak voor romans als die van Robbers ons, Katholieken, zoowel meer als minder ontwikkelen, steeds zal blijven ontbreken. Aan kunstzin zoo wel als zedelijkheidsgevoel kan dit niet anders dan ten goede komen.⁴⁷⁹

Daar reageerde een dag later de hoofdredacteur (en latere echtgenoot van Maria Viola) C.R. de Klerk op met een lange ingezonden brief die vooral trachtte te sussen, zo leek het, hoewel hij het ook opnam voor zijn medewerkster. Hij wilde principieel zijn, maar moest ook pragmatisch wezen: in katholiek Nederland kon een commercieel tijdschrift zich geen vijand permitteren als dit gezaghebbende katholieke dagblad. Helaas voor hem mislukte deze opzet en deed hij de zaak eerder kwaad dan goed, wat vooral kwam doordat hij het oordeel van *de Tijd* 'waarlijk wel wat naïef en bezwaarlijk' noemde en

van mening was dat 'de litterarische aangelegenheid in kwestie niet viel in het gebied van Uw rechtmatigen toorn en dat de toon van uw verontwaardiging onbillijk was in hoge mate.'⁴⁸⁰ *De Tijd* voorzag de brief van een sarkastisch naschrift waarin uitdrukkingen stonden als 'typisch' en 'ook hebben wij geglimlacht bij' en dat besloot met: 'Hier veel aan toe te voegen schijnt ons onnoodig. Immers, nu wij het artikel van den heer De Klerk nog eens overlezen, komt het ons voor, dat dit artikel zelf, meer dan iets anders, de juistheid en gepastheid aantoonde van onze opmerkingen in het artikel "Een woord over een onbillijke critiek".'

Al met al was het een zeer onaangename zaak voor Marie Sloot. De plotselinge aanval uit eigen gelederen, het verlies van een belangrijke opdrachtgever en daarbij nog de verdediging van *de Tijd* die hoe goed bedoeld ook, toch dat ene had benadrukt: dat er een moderne katholieke literatuur bestond, waartoe zij niet behoorde. Hoezeer haar dat gegriefd moet hebben, bleek uit een buitensporig hatelijk artikel dat ze voor *Het Nieuwe Dompertje* schreef. De hoofdredacteur plaatste er een noot bij dat dit geheel en al voor de verantwoordelijkheid van de schrijfster was. De eerste zin: 't Wordt toch eens tijd ermee af te rekenen.'⁴⁸¹ En dat deed ze vervolgens, door *Van onzen Tijd* met de grond gelijk te maken en de redactie op te roepen de gedane beloften eindelijk eens in te lossen. Hierna was er geen verzoening meer mogelijk. Een enkel citaat:

Elf afleveringen van *Van onzen Tijd* liggen voor ons. [...] Men leest en leest en herleest, en op 't einde gekomen, vraagt men: Is dat alles? Is daar al die beweging, die drukte, die beeldstormerij voor geweest, om tot zulke povere resultaten te komen? Want zeker, de redactie kan veel, belooft nog meer, maar geeft bedroevend weinig, zij paait ons met beloften, zij zet ons op den weg, laat ons onze oogen telkens wijd opensperren en uitkijken naar visioenen, vol blijheid en verheuging over de aankomende, heerlijke, moderne kunst; maar met al dat wijd opensperren der oogen en verlangend strekken der armen en rekken der halzen komen wij geen stapje verder.

Wij leven in een tijd van stoom en electriciteit; de snelste spoortrein gaat ons niet gauw genoeg. Ons geduld raakt ook hier ten einde, wij zijn oud en worden bij den dag ouder; geen wonder, dat wij haast hebben dien heerlijken, blijen dag vol verheuging te zien, als de moderne katholieke literatuur in volle schoonheid voor ons zal stralen. Maar met elke aflevering van het orgaan onzer jonge kunstenaars blijft het beloven en voorspellen.⁴⁸²

9.3 Nieuwe werkzaamheden

De Tijd had wél gelijk gehad met noemen van de populariteit die Marie Sloot genoot. Om haar weg te zetten bij een oude, niet meer ter zake doende generatie leek een gedachte die weinig tot niets met de literaire werkelijkheid te maken had. De afgelopen jaren waren juist goed geweest. In 1900 had *De Sumatra Post* zelfs gemeld dat er een speciale zeep op de markt zou zijn gebracht: 'Er was n. l. een zeepzieder met literaire neigingen, die aan een nieuw fabrikaat den naam had gegeven van Melati-zeep. Natuurlijk een gracieuse en dankbare hulde aan de geliefde schrijfster Mejuffrouw Sloot, anders gezegd: "Melati van Java."⁴⁸³

Of dit wáár was of niet, deed er feitelijk minder toe, kennelijk was het niet onmogelijk. Dat de naam van Marie Sloot hier openlijk werd genoemd, liet zien hoezeer zijzelf als persoon bekender was geworden. De tijd waarin ze angstvallig alleen onder pseudoniem in de wereld durfde te treden, leek lang achter haar te liggen. De schroom die ze ooit als 'Rooms meisje' had gevoeld, had ze afgelegd. Dat kwam door een combinatie van de

veranderende tijdsomstandigheden waarin (vooral ongetrouwde) vrouwen meer beroepsmogelijkheden bezaten en waarschijnlijk ook door een persoonlijke ontwikkeling. Sinds haar debuut in 1872 had ze succes op succes beleefd. Als vrouw van (in 1900) 47 jaar moet ze sterker en zelfbewuster zijn geweest dan ooit.

De naam 'Marie Sloot' kwam in deze jaren steeds vaker voor in de krantenkolommen. Zo meldde *De Locomotief* in maart 1900 dat 'Mejuffrouw M. Sloot' deel uitmaakte van een commissie, samengesteld door de Vereeniging Oost en West. Verwijzingen naar pseudoniemen werden overbodig geacht, zo bekend was Marie Sloot inmiddels. De commissie bestond uit maar liefst vijftien personen, onder wie R.A. van Sandick (1855-1933), Jan ten Brink, Thérèse Hoven (1860-1941) en jonkvrouwe Anna de Savornin Lohman (1868-1930).⁴⁸⁴ Ze moest een oordeel vellen over manuscripten die wellicht uitgegeven zouden kunnen worden. De opvatting van de Vereeniging was, dat er nieuwe goede kinderboeken over Indië nodig waren en zo hoopte men dat te stimuleren. Het waren bepaald geen kleine namen die voor de commissie gevraagd waren, en die van Marie paste er kennelijk goed tussen.

Een en ander nam niet weg dat de pseudoniemen Melati van Java en Mathilde nog altijd door Marie gebruikt werden. Als Melati van Java werkte ze mee aan *Lente, het weekblad voor jongedames*.⁴⁸⁵ Ook in de grote krantenadvertenties voor het tijdschrift *Nederland* kwam zij voor en daarbij natuurlijk ook als er nieuwe titels gepubliceerd werden.

Eveneens in 1900 verscheen een tweede reeks goedkope heruitgaven van haar romans. Uitgever Veen had destijds titels van haar als een serie 'Romantische werken' gepubliceerd, nu kwam Roelants met een nieuwe reeks, die tot in 1902 zou lopen. Men kon op de gehele reeks intekenen en dan kreeg men veel bladzijden voor weinig geld, getuige een paginabrede advertentie in *De Tijd* van 27 juli:

Deelen (ieder van 240-300 blz. druks), die getiteld zijn: *De jonkvrouwe van Groenerode*, - *Rosa Marina*, - *De Familie van den Resident*, - *Nazomer*, - *Prada*, - *De gesluisde schilderij*, - *Verdwenen*, *Dorenzathe* - *La Renzoni*, - *Miss Campbell*, - *Fernand*, - *Het kasteel Schlesheim*. Deze twaalf deelen, waarvoor men zich verbinden moet, kosten vijftig cent per deel, en gebonden in linnen prachtband 75 cent. Afzonderlijke deelen, naar keuze, worden geleverd voor 75 cent. Ingenaaid, en gebonden voor een gulden. Alle boekhandelaren nemen bestellingen aan [...].

Het waren spotprijzen waardoor de romans van Melati van Java voor vrijwel iedereen betaalbaar werden. Aan katholieke zijde werd de uitgave van deze 'goedkope volkseditie' zeer toegejuicht want men wist: de mensen willen vooral romans en novellen lezen, en dus moeten die een 'zedelijke toets' kunnen doorstaan.⁴⁸⁶ En dan verschenen er ook nog regelmatig nieuwe romans, overwegend meisjesboeken. Eén titel vormde een opvallende uitzondering, niet alleen in deze jaren, maar in het gehele werk van de schrijfster.

In 1901 publiceerde Marie het korte toneelstuk *Tante Betje*, waarin de titelheldin een oudere Indische dame was, met kennis van geneeskrachtige planten en kruiden.⁴⁸⁷ De figuur doet onmiddellijk denken aan haar grootmoeder Sajia, die evenals haar generatiegenoot Albertina van Spreeuwenburg een vergelijkbare kennis bezat. Al bevatte het toneelstukje een geestige plot, gesitueerd in Batavia, waarin een Tante Betje een gouvernante met liefdeverdriet te hulp schoot, tussen de regels door stond ferme kritiek op de kennis die men in Nederland van Indië bezat, terwijl en passant de verdediging van het Indisch meisje werd opgenomen. De zestienjarige Hetty protesteert tegen de lessen over de Nederlandse aardrijkskunde die in Indië gegeven worden, terwijl in Nederland geen lessen over Indische aardrijkskunde gedoceerd werden:

Dat is onrechtvaardig, heel onrechtvaardig. Waarom moeten wij Indische meisjes meer leeren dan de Hollandsche, en wij, die nog al den naam hebben van zoodom en lui te zijn, terwijl zij daar zoo ontwikkeld zijn en zoo wijs. Neen, die rivieren gaan mij niets aan. Laat ze loopen waar ze willen.⁴⁸⁸

Het was zonder meer een interessante positie die zowel de Indische leerlinge Hetty als de Hollandse gouvernante ten opzichte van elkaar innamen. De gouvernante, een naieve, goedgelovige en op trouwen beluste vrouw, is een kluchtig personage. Hetty daarentegen is intelligent en zelfstandig, en bovendien voorzien van stellige opinies door gelijkwaardigheid in het onderwijs te eisen: als Indië moest leren over Holland, dan ook Holland over Indië. Van opheffing door Hollandse vrouwen, zoals de Tentoonstelling had gepropagandeerd, was hier geen sprake.

Ondanks de voortdurende aanwezigheid op het nationale toneel als romanschrijfster en publiciste, bleef het een hinderlijk feit dat anno 1901 *Van onzen Tijd* succes had. Marie hoorde daar niet bij. Die 'kwaaje meid', zoals Marie Sloot de secretaresse had gekwalificeerd, groeide uit tot een factor van belang. Evenals Marie sloot Maria Viola zich aan bij netwerken waarin zij invloedrijke mensen kon ontmoeten. Dat de twee vrouwen in verschillende steden woonden, beperkte de confrontaties. Zo werd Viola in september 1901 bestuurslid van de Rotterdamse vereniging 'Voor de kunst', die 'de kunst van deze dagen' wilde ondersteunen; in de nieuwe kunstkring bevonden zich onder andere de publiciste Ida Heijermans (1861-1943), de feministe mevrouw M.H.W. Rutgers-Hoitsema (1847-1934) en *last but not least* Alida Tartaud-Klein.⁴⁸⁹ Al snel waren hiervan ruim 900 leden lid.⁴⁹⁰

De afstand viel weg toen op 23 november 1901 de katholieke kunstkring 'De Violier' werd opgericht, in Amsterdam. Hier waren onder meer *Van onzen Tijd*-mannen Eduard Brom en Theo Molkenboer bij betrokken. De invloed van het blad op de kunstkring zou allengs toenemen, tot in 1905 *Van onzen Tijd* als het orgaan van de kunstkring gold.⁴⁹¹ Met deze band en vooral dankzij een financiële injectie van de Violier kon *Van onzen Tijd* zich goed profileren: de uitgave werd verfraaid en het werkterrein vergroot naar verschillende kunsten.⁴⁹² Men wilde een doorleefd katholicisme uitdragen en vernieuwend zijn in de katholieke kunst.⁴⁹³ Maria Viola werd evenals Marie Sloot lid van De Violier. Er waren vergaderingen, er werden voordrachten gehouden op het gebied van kunst en letteren en dit alles geschiedde met katholieke eendrachtigheid, of wat daarvoor moest doorgaan. Het is voorstelbaar dat er moeilijke ogenblikken moeten zijn geweest: beide vrouwen vol ambitie, beiden overtuigd van het eigen gelijk en beiden in staat om flink naar elkaar uit te halen. Maar in het oog van de buitenwereld was hiervan niets merkbaar. *De Tijd* schreef in november 1902 met kennelijk genoegen:

De katholieke kunstkring De Violier schijnt het erop toe te leggen, met jeugdige onstuimigheid de harten der Amsterdamsche katholieken stormerderhand te verooveren, en te oordeelen naar de steeds wassende belangstelling, naar het telkens grootter wordende publiek, het mij voorkomt, dat de ledenlijst in het tweede jaarverlsag vrij wat meer plaatsruimte zal noodig hebben. Zoo zij het!⁴⁹⁴

Dat was een mooi iets: groei. Het betekende meer invloed, een groter podium en dankzij de berichten in vooral *De Tijd* een bestendiging van naamsbekendheid. Voor een broodschrijfster als Marie Sloot was dat uiteraard belangrijk. Maar het nadeel moet zij ook ervaren hebben: het lidmaatschap van kunstkringen, comité's en verenigingen kostte tijd, en dat waren uren waarin ze niet kon schrijven. Dat haar werkdruk hoog was, blijkt uit de brieven die ze aan Jan van der Lans schreef en waarin uitdrukkingen als 'in vliegende haast' gewoon waren. Misschien had ze door de lopende nieuwe serie van

Roelants wat meer financiële ruimte, want in dezelfde periode waarin de Violier werd opgericht, werd zij actief in de 'Vereeniging het "Vondel-Museum"':

Onder uitbreiding met twee leden werd het bestuur der *Vereeniging* nu als volgt herkozen en samengesteld: Prof Dr Jan te Winkel, voorzitter; D.C. Meijer Jr, vice-voorzitter; J.F.M. Sterck, secretaris, Dr P. Leedertz Jr., penningmeester; mevrouw S. Josephus Jitta-Cohen en mejuffrouw Marie Sloot.⁴⁹⁵

Het waren indrukwekkende namen, die in het Amsterdamse klónken; naast literatoren en Vondel-kenners had zelfs mevrouw Josephus Jitta-Cohen haar eigen verdiensten. Zij was de echtgenote van een wethouder maar ook een bekend figuur in vele organisaties, wat het bereik van de Vereeniging vergrootte.⁴⁹⁶ Dat was bepaald nodig, gezien de plannen. Men wilde een museum waar de grote Vondel-collectie van de Amsterdamse historicus Hartkamp een plaats zou krijgen. Die collectie moest aangekocht worden. Het idee voor een museum was al in 1874 door Lina Schneider geopperd, maar daarna had het lang gesudderd.⁴⁹⁷ Nu Hartkamp dreigde zijn collectie te verkopen aan anderen, moest er gehandeld worden. Het hield de Amsterdamse gemoederen flink bezig. De waarde van de collectie was onmiskenbaar groot, het belang van Vondel onbetwistbaar. Regelmatig werd er vergaderd door een zich aldoor uitbreidend bestuur dat overal geld trachtte in te zamelen. In november 1901 werd het spannend; mede dankzij een overheidsbijdrage van tweeduizend gulden, en een gift van koningin Wilhelmina van 500 gulden lukte het uiteindelijk de collectie Hartkamp aan te schaffen voor de grote som van vijftienduizend gulden.⁴⁹⁸ Op 16 juli 1902 beleefde de commissie haar *finest hour*: 'Hedenmiddag is in de Universiteits-Bibliotheek het dusgenaamde "Vondel-museum" geopend.'⁴⁹⁹ De taak was volbracht.

Al met al waren het woelige jaren geweest voor Marie Sloot. In 1893 was zij met andere vrouwen hartelijk verwelkomd in de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, maar al enkele jaren later kwamen er strubbelingen. Zij vond weinig aansluiting bij de Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid en door het conflict met Maria Viola werd ze niet alleen publiekelijk weggezet als ouderwets, maar nam ze ook afscheid van *De Katholieke Illustratie*, een belangrijke opdrachtgever en een groot podium. Haar boeken liepen als vanouds goed: nieuwe romans, herdrukken en series vonden hun weg naar haar publiek. Dat wel. Meer en meer liet zij zichzelf zien als Marie Sloot, zonder zich te verschuilen achter pseudoniemen. Maar tevreden was ze niet.